

Redovisning av uppdrag om förändringar av nationella program i gymnasieskolan samt av förslag utifrån propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program

Dnr. 112–2017:1585 ID-nr: Prop. 2017/18:184

Sammanfattning

Skolverket föreslår en sammanslagning av inriktningarna pedagogiskt arbete och socialt arbete på **barn- och fritidsprogrammet**. Namnet på den nya inriktningen föreslås bli pedagogiskt och socialt arbete.

För **fordons- och transportprogrammet** föreslås inriktningen godshantering tas bort och för **restaurang- och livsmedelsprogrammet** föreslås inriktningen färskvaror, delikatess och catering tas bort. Skolverket föreslår att de kurser som inte längre finns inom respektive inriktning i stället läggs i respektive programs programfördjupning för att elever även fortsättningsvis ska ha möjlighet att läsa dessa kurser.

För **hotell- och turismprogrammet** föreslås de två befintliga inriktningarna att slås samman och programmet bli utan inriktningar. För att bredda hotell- och turismprogrammet förs ytterligare kurser in i programfördjupningen, till exempel kursen hållbar turism.

Skolverket föreslår att yrkesutgången hudvård tas bort från **hantverksprogrammet** och att yrkesutgången hår- och makeupstylist flyttas från inriktningen övriga hantverk till inriktningen frisör. Vidare föreslår Skolverket att en ny yrkesutgång mot barberare införs inom inriktningen frisör. Den förändrade inriktningen frisör föreslås få namnet frisör, barberare och hår- och makeupstylist. Skolverket föreslår i samband med detta tre nya kurser för hår- och makeupstylist och åtta nya kurser för barberare.

För **naturbruksprogrammet** föreslår Skolverket nya och delade inriktningar: naturturism, djurvård och hästhållning, samt ökar omfattningen av inriktningarna till mellan 500 och 700 poäng.

Skolverket föreslår att **humanistiska programmet** behåller de två nuvarande inriktningarna, språk och kultur, och föreslår i stället ett flertal andra åtgärder för att säkerställa och stärka humaniora och språk i gymnasieskolan.

Ovanstående förslag medför i de flesta fall ändringar av examensmål och programstrukturer för de berörda programmen.

Utifrån propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/19:184)

föreslår Skolverket ändringar i examensmål och programstrukturer med anledning av införandet av grundläggande behörighet för yrkesprogrammen. Med anledning av införande av ämnet estetiska uttryck på samtliga program, utom estetiska programmet, föreslås för estetiska programmet en förstärkning av karaktärsämnena genom att inriktningarnas omfattning utökas från 400 poäng till 450 poäng. Samtliga ändringar föreslås bli aktuella under förutsättning att riksdag och regering fattar erforderliga beslut.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	0
Innehållsförteckning	2
1 Bakgrund.....	3
2 Arbetsprocess.....	4
3 Förslag.....	4
3.1 Övergripande om förslagen	4
3.2 Redovisning av förslagen.....	5
Barn- och fritidsprogrammet.....	5
Fordons- och transportprogrammet.....	6
Hantverksprogrammet.....	6
Hotell- och turismprogrammet	14
Naturbruksprogrammet.....	15
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	16
3.3 Humanistiska programmet och åtgärder för att säkerställa att humaniora och språk erbjuds i gymnasieskolan	17
Att de båda inriktningarna språk och kultur kvarstår på humanistiska programmet.....	18
En översyn av möjligheterna att inkludera språk och filosofi i de högskoleförberedande programmen	20
Framtagande av en nationell språkstrategi.....	20
Samordning genom ett nationellt centrum för språk.....	21
Förändringar av språkvalet i grundskolan i syfte att säkerställa att alla elever ges möjlighet att lära sig sitt modersmål plus två ytterligare språk	22
Möjlighet till språkundervisning på entreprenad	26
Rätt att läsa språk inom individuellt val	27
Översyn av kurs- och ämnesplanerna i språk.....	28
Stöd till fjärrundervisning i latin.....	29
3.4 Grundläggande behörighet.....	29
3.5 Estetiska programmet	30
3.6 Gymnasiearbetets minskning från 100 till 50 poäng	31

1 Bakgrund

Enligt uppdrag givet i ändring av regleringsbrev 2017-10-12 (Dnr 112–2017:1585) ska Skolverket förbereda och föreslå ändringar avseende en sammanslagning av barn- och fritidsprogrammets inriktningar pedagogiskt arbete och socialt arbete samt en sammanslagning av hotell- och turismprogrammets inriktningar. Skolverket ska vidare göra en översyn av hantverksprogrammets inriktning frisör och eventuella konsekvensändringar för inriktningen övriga hantverk. Förslagen till ändringar i dessa nationella program ska utgå från förslagen till justeringar i utbudet av program och inriktningar i Gymnasieutredningens betänkande En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77). För att möta arbetsmarknadsbehovet inom naturturismsektorn ska Skolverket även lämna förslag till en ny inriktning mot naturturism på naturbruksprogrammet. Eventuella konsekvensändringar i av Skolverket redan föreslagna inriktningar på naturbruksprogrammet ska lämnas (U2016/02057 /GV, U2016/05059/GV). I redovisningen ska förslag till ändringar i programstrukturen vad gäller inriktningars namn, omfattning och innehåll, ändringar i programmets examensmål samt vid behov justeringar i programgemensamma ämnen ingå. Myndigheten ska vidare, med beaktande av Gymnasieutredningens förslag avseende humanistiska programmet, föreslå konkreta åtgärder för att säkerställa att humaniora och språk erbjuds i gymnasieskolan. Skolverket ska även när det gäller fordons- och transportprogrammet samt restaurang- och livsmedelsprogrammet lämna förslag till justerade examensmål och justeringar i programstrukturen i enlighet med Gymnasieutredningens förslag om avveckling av inriktningen godshantering och inriktningen färskvaror, delikatess och catering. Skolverkets tilläggsuppdrag till ovanstående uppdrag, givet i regleringsbrevet för 2018, om att föreslå en undersköterskeexamen inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen och tillhörande förslag på förordningsändringar redovisas i en särskild redovisning senast den 30 november 2018.

Vidare lämnar Skolverket förslag utifrån propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/19:184) som regeringen lämnade till riksdagen den 15 mars 2018. Den innehåller förslag till förändringar för gymnasieskolans nationella program rörande grundläggande behörighet på gymnasieskolans yrkesprogram, utökning av gymnasieskolans yrkesprogramms omfattning, ett nytt estetiskt ämne på samtliga nationella program utom estetiska programmet, där karaktärsämnen förstärks med 50 poäng, samt att gymnasiearbetet reduceras med 50 poäng. Under förutsättning att riksdag och regering fattar erforderliga beslut föreslår Skolverket ändringar i examensmålen för gymnasieskolans yrkesprogram utifrån ett införande av grundläggande behörighet. Vidare förbereder Skolverket för att ta fram en ämnesplan för det nya gymnasiegemensamma ämnet estetiska uttryck under förutsättning att erforderliga beslut fattas. Under samma förutsättningar men vad gäller estetiska programmet föreslår Skolverket en utökning av programmets karaktärsämnen från dagens 1 050 poäng till 1 100 poäng. Återigen under förutsättning att riksdag och regering fattar erforderliga beslut föreslår Skolverket

även ändrade skrivningar i samtliga gymnasieprogramms examensmål utifrån gymnasiearbetets minskade omfattning från 100 till 50 poäng.

2 Arbetsprocess

Skolverket har i sitt beredningsarbete utgått från Gymnasieutredningens förslag, regeringsuppdraget¹ och propositionen Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (prop. 2017/18:184). Myndigheten har samrått med representanter för referensskolor, såväl elever som lärare och rektorer. Skolverket har inhämtat synpunkter från de nationella programråden. I arbetet har myndigheten även rådfrågat sakkunniga experter, ämnesexperter och branschorganisationer.

Vidare har skolrepresentanter för humaniora och rådet för de högskoleförberedande programmen hörts. När det gäller den del av uppdraget som rör humaniora och språk har underlag tagits fram i samarbete med uppdraget att ge förslag på åtgärder i händelse av att meritpoäng avvecklas.²

En konsekvensbeskrivning med bilagor gällande de konkreta förslagen har dels remitterats till upprättad sändlista, dels legat som en öppen remiss på Skolverkets webbplats.

3 Förslag

3.1 Övergripande om förslagen

Skolverkets förslag till programändringar är av olika omfattning och karaktär beroende på förslagets komplexitet. För samtliga nationella program lämnas underlag inför förordningsändringar. För fordons- och transportprogrammet och hotell- och turismprogrammet omfattar förslagen även ett tillägg av kurser inom programfördjupningen. Detta som ett resultat av efterfrågan från respektive bransch. För barn- och fritidsprogrammet innehåller förslaget en delning av en befintlig kurs.

Förslagen som berör hantverksprogrammet, humanistiska programmet och naturbruksprogrammet är betydligt mer komplexa till sin karaktär och har därför fått en mer omfattande redogörelse i denna redovisning.

Skolverkets förslag på skrivningar i examensmålen med anledning av regeringens proposition kan delas upp i två olika delar. Dels det som rör grundläggande behörighet på yrkesprogrammen, dels det som rör gymnasiearbetet. Skolverket lämnar förslag på en gemensam skrivning i examensmålen rörande gymnasiearbetet för samtliga yrkesprogram förutom hantverksprogrammet som har ett eget tillägg som anses nödvändigt för det programmets karaktär. Vidare

¹ Uppdrag givet i ändring av regleringsbrev 2017-10-12 (dnr 112–2017:1585).

² Dnr. 2018:00026.

lämnar Skolverket förslag på revideringar av examensmålen för samtliga högskoleförberedande program vad gäller gymnasiearbetet.

Skolverket arbetar vidare med att ta fram förslag på ämnesplan för ämnet estetiska uttryck med planerat ikraftträdande den 1 januari 2019.

För estetiska programmet lämnar Skolverket ett förslag på kurser som ger en förstärkning av karaktären inom programmet. Skolverket arbetar vidare med innehållet i de nya kurserna.

3.2 Redovisning av förslagen

Barn- och fritidsprogrammet

De två nuvarande inriktningarna socialt arbete och pedagogiskt arbete har stora beröringspunkter och utbildar delvis mot samma arbetsmarknad. Mot bakgrund av dagens situation, där inriktningen socialt arbete har en relativt liten elevvolym och huvudmännen inte alltid erbjuder den, anser Gymnasieutredningen att en gemensam inriktning med ett större gemensamt innehåll är att föredra, ur såväl elev- som kompetensförsörjningsperspektiv. Gymnasieutredningen föreslår därför att inriktningarna pedagogiskt arbete och socialt arbete slås samman. Programmet kommer då framöver att bestå av två inriktningar, pedagogiskt och socialt arbete samt fritid och hälsa, i stället för dagens tre inriktningar.

Skolverket har utifrån Gymnasieutredningens förslag fått i uppdrag att förbereda och föreslå ändringar avseende en sammanslagning av barn- och fritidsprogrammets inriktningar pedagogiskt arbete och socialt arbete. En sådan sammanslagen inriktning föreslås av Skolverket få det nya namnet pedagogiskt och socialt arbete.

I den nya inriktningen föreslår Skolverket att den nya kursen socialt arbete 1, 100 poäng, och pedagogiskt arbete, 200 poäng, ingår. Det innebär att kursen socialt arbete om 200 poäng som har ingått i den tidigare inriktningen socialt arbete tas bort. I stället skapas kurserna socialt arbete 1 och socialt arbete 2. Kursen socialt arbete 2 föreslås erbjudas inom programfördjupningen. Kursen sociologi från den tidigare inriktningen föreslås utgå som inriktningskurs, men kan fortsatt läsas inom programfördjupningen. Kursen barns lärande och växande om 100 poäng från den tidigare inriktningen pedagogiskt arbete föreslås också utgå från den nya inriktningen men finnas kvar i programfördjupningen.

En tänkbar konsekvens av att inriktningarna slås samman skulle kunna vara att den nya inriktningen pedagogiskt och socialt arbete inte på motsvarande sätt som den tidigare inriktningen socialt arbete bedöms utbilda mot det sociala området, exempelvis funktionshinderområdet. Vid samråd med olika aktörer har dock detta inte bedömts vara en risk.

Genom föreslagen förändring bedömer Skolverket att programmet ger en bättre grund för anställning eftersom både det pedagogiska och det sociala perspektivet beaktas utifrån dagens behov inom barnomsorg, skola och LSS (lagen om stöd och

service till vissa funktionshindrade). Samtidigt behålls möjligheten för skolor att fortsätta erbjuda samma kurser som tidigare legat inom inriktningen på programmet men nu i stället som programfördjupning.

Ovanstående förslag påverkar examensmål och programstruktur för barn- och fritidsprogrammet, se bilaga 1 för examensmålen och bilaga 2 för programstrukturen.

Fordons- och transportprogrammet

Inriktningen godshantering är mycket liten med mindre än 0,3 procent av det totala antalet elever på fordons- och transportprogrammet (läsåret 2016/17). Denna inriktning är den minsta av alla de 42 inriktningar som sammantaget finns inom yrkesprogrammen. I Gymnasieutredningen framkom det även att denna inriktning är relativt okänd inom arbetslivet. Det nationella programrådet har i samtal med Skolverket framfört att inriktningen bör läggas ned. Branschen pekar dock samtidigt på att det finns behov av att efter transportinriktningen kunna fördjupa sig mot lager och terminal, även om det inte är i form av egen inriktning på fordons- och transportprogrammet.

Skolverket föreslår att inriktningen godshantering tas bort och att samtliga kurser i inriktningen i stället läggs inom programfördjupningen. Detta gör det möjligt för skolorna att erbjuda dessa kurser även i framtiden i anslutning till de övriga inriktningarna, exempelvis inom ramen för en yrkesutgång. Skolverket avser i samverkan med branschen att ta fram en yrkesutgång mot lager och terminal, som alternativ till yrkesutgången yrkesförare, efter inriktningen transport. Skolverket föreslår vidare att fler kurser inom ämnet försäljning och service läggs in i programfördjupningen. Kurserna har efterfrågats av både branscher och skolor för att ge elever möjlighet att utvecklas mot även en mer försäljningsinriktad del av fordons- och transportbranschen.

Ovanstående förslag påverkar examensmål och programstruktur för fordons- och transportprogrammet, se bilaga 3 för examensmålen och bilaga 4 för programstrukturen.

Hantverksprogrammet

Hantverksprogrammet har fem inriktningar, varav en – övriga hantverk – för närvarande omfattar 18 hantverksyrken som skolor kan profilera sig mot. Skolverket beslutar om vilka hantverksyrken som får förekomma inom inriktningen. Bland dessa yrken finns hudvård samt hår- och makeupstylist, vilka står för en stor andel av eleverna inom programmet.

Att frisör är en egen inriktning samtidigt som hår- och makeupstylist samt hudvård ligger inom inriktningen övriga hantverk såg Gymnasieutredningen som problematiskt. Utredningen menade att yrkena stylist och hudvård har större likheter med frisör än med yrkesutgångarna inom inriktningen övriga hantverk. Dessutom menade Gymnasieutredningen att de styrdokument som i dag är

gemensamma för en rad olika yrkesutgångar inom inriktningen övriga hantverk är så generella att de inte upplevs ge önskad styrning.

Inom ämnet hantverk finns 46 kurser. Förutom en introduktionskurs kan eleverna läsa nio kurser inom varje inriktning. Inom inriktningarna finsnickeri, frisör, florist och textil design läser eleverna kurser med specificerat innehåll, till exempel inom kurserna finsnickeri 1 och finsnickeri 2.

Inom inriktningen övriga hantverk används kurserna hantverksteknik 1, hantverksteknik 2 och så vidare för samtliga hantverksyrken, däribland hår- och makeupstylist. Dessa generella kurser har vid många skolor breddats och utvecklats i riktning bort från hår- och makephantverket mot mer generell styling. Utvecklingen utmärks av att i allt större utsträckning kombinera färdiga material och produkter, vilket därmed fjärrar utbildningen från hantverkandets kärna.

Regeringsuppdraget vad gäller hantverksprogrammet består av tre delar. Skolverket ska:

1. utreda och ta ställning till om yrkesutgången hudvård bör finnas på gymnasial nivå
2. slå samman inriktningen frisör med yrkesutgångarna hår- och makeupstylist samt hudvård, förutsatt att myndigheten bedömer att hudvård även fortsättningsvis ska finnas i gymnasieskolan
3. bereda den nya inriktningens namn.

Med förslagen vill Skolverket öka styrningen av utbildningen så att den rymmer inom examensmålen för programmet. Därigenom motverkas också tendenser till breddning i stället för fördjupning samtidigt som innehållet i och progressionen mellan kurserna förtydligas och stärks.

Hudvård föreslås utgå som yrkesutgång

Efter det utredningsarbete som Skolverket har gjort bedömer myndigheten att en grundläggande hudvårdsutbildning i allt väsentligt ligger på gymnasial nivå. Trots det landar Skolverket i bedömningen att den gymnasiala hudvårdsutbildningen på hantverksprogrammet bör avvecklas. Detta beror på att den dominerande branschorganisationen inte har någon önskan om en gymnasial hudvårdsutbildning. Elever som har genomgått utbildningen accepteras inte av branschen inför fortbildningar, även om de har fått ett arbete. Därför finns det en risk att elever utbildas in i en återvändsgränd. Skolverket finner det i dagsläget inte ansvarsfullt att upprätthålla en sådan utbildning.

Yrkesutgången hår- och makeupstylist föreslås ingå i inriktningen frisör tillsammans med den nya yrkesutgången barberare

Yrkesutgången hår- och makeupstylist inom inriktningen övriga hantverk flyttas till frisörinriktningen. Inriktningen föreslås även kunna leda till yrkesutgången barberare efter önskemål från nationella programrådet för hantverksprogrammet och från branschen. Detta motiveras bland annat av att även barberare gör gesällprov.

Förslaget är att den nya inriktningen omfattar 300 poäng inom ämnet hantverk och att programfördjupningen omfattar 900 poäng. För att uppnå önskad styrning avser Skolverket ta fram specifika kurser för såväl hår- och makeupstylist som barberare. Därmed kommer kurserna i hantverksteknik inte längre att vara tillgängliga för utbildning av hår- och makeupstylist. Utbildningen till antingen frisöraspirant, barberare eller hår- och makeupstylist bygger på kursen frisör 1, men specialiseringen skjuts upp till dess att eleverna har hunnit orientera sig inom branschens olika yrken.

Skolverket föreslår att yrkesutgången hår- och makeupstylist stärks med en förberedelse för arbete inom handeln eftersom det, som Gymnasieutredningen konstaterar, är vanligt att elever efter denna utbildning arbetar inom handeln, exempelvis i butiker som säljer skönhetsprodukter. Förslaget är att kurser i hår- och makeupstylist begränsas till nivåerna 2, 3 och 4 vilket innebär 600 möjliga poäng inom yrket. Dessutom föreslås att kursen frisör 4 – specialisering om 50 poäng, förutom på frisör 3 även ska kunna bygga på hår- och makeupstylist 3, och därmed kunna läsas inom yrkesutgången. Denna specialiseringskurs kan läsas flera gånger med olika innehåll, till exempel underhåll av peruker och hårsättningar eller behandling av afrohår, och på så sätt kan ytterligare specialiseringspoäng läsas inom yrket.

Den nya inriktningens namn föreslås vara frisör, barberare och hår- och makeupstylist

Skolverkets förslag är att den nya inriktningen får namnet frisör, barberare och hår- och makeupstylist. Namnet syftar till att peka på inriktningens bredd av yrken kopplade till hårvård. Detta betonas även av att kursernas namn ändras från hantverksteknik till barberare respektive hår- och makeupstylist samtidigt som innehållet preciseras.

Skolverkets förslag för hantverksprogrammet

Skolverkets förslag för hantverksprogrammet är därmed följande:

- yrkesutgången hudvård utgår
- inriktningen frisör slås samman med yrkesutgången hår- och makeupstylist, samtidigt som yrkesutgången barberare läggs till inriktningen
- den nya inriktningen föreslås omfatta 300 poäng, och programfördjupningen föreslås omfatta 900 poäng
- den nya inriktningen föreslås innehålla kurserna hantverkskunskap – material och miljö samt hantverk – frisör 1
- kurserna hår- och makeupstylist 2, 3 och 4 inom ämnet hantverk tas fram
- kurserna barberare 2, 3, 4, 4 – specialisering, 5, 5 – specialisering samt 6 a och b inom ämnet hantverk tas fram
- kurserna hår- och makeupstylist 2 samt barberare 2 kommer att bygga på frisör 1

- kursen frisör 4 – specialisering får tillägget att kursen förutom på frisör 3 också kan bygga på hår- och makeupstylist 3
- yrkesutgången hår- och makeupstylist får inslag av handelskurser som stärker elevernas förutsättningar att verka inom specialisthandeln
- ämnet service och bemötande samt kursen servicekunskap läggs till i programfördjupningen
- kurserna kemi 1, massage 1 och 2 samt medicin 1 och 2 utgår ur programfördjupningen
- den nya inriktningen får namnet frisör, barberare och hår- och makeupstylist.

Ovanstående förslag påverkar examensmål och programstruktur för hantverksprogrammet, se bilaga 5 för examensmålen och bilaga 6 för programstrukturen.

Bakgrund inför fortsatt översyn av hantverksprogrammet

Hantverksprogrammet har fem inriktningar: finsnickeri, florist, frisör, textil design samt övriga hantverk. Den hantverksmässiga utbildningen ges huvudsakligen inom ämnet hantverk, som för varje inriktning har nio kurser förutom den gemensamma kursen hantverk – introduktion. I kursen hantverk – introduktion grundläggs kunskaper i hantverkets principer, dvs. alla steg i hantverksprocessen från idé till färdig produkt. Inriktningen övriga hantverk är konstruerad för att täcka övriga hantverk som ryms inom examensmålen, men som anses vara för små för att ha ett specificerat kursinnehåll. Därför är kurserna generellt skrivna för att kunna användas för samtliga hantverk, som för tillfället är 19 till antalet.

Inriktningen övriga hantverk

Inriktningen övriga hantverk utvecklades för att man ansåg att det fanns ett behov av att möjliggöra utbildning av hantverkare inom gymnasieskolan även om volymen bedömdes vara så begränsad att det inte motiverade att specifika kurser utvecklades för varje hantverk. Samtidigt önskades en viss styrning av innehållet i hantverksprogrammet, vilket medförde att kurser utvecklades för de dominerande yrkesområdena finsnickeri, florist, frisör och textil design.

Skolverket har ett bemyndigande att besluta om vilka hantverk som kurserna hantverksteknik får bedrivas inom. Bland dessa finns såväl traditionella yrken med mycket begränsad volym inom gymnasieskolan, till exempel kakelugnsmakare, skomakare, guldsmeder, bössmakare och låssmeder som volymmässigt stora utbildningsområden, till exempel hår- och makeupstylist.

Sedan införandet 2011 har inriktningen övriga hantverk utvecklats till att bli programmets största inriktning. Under läsåret 2016/17 gick 6 549 elever på programmet fördelat i tre årskurser. 48 procent av programmets elever gick på övriga hantverk, men inom den inriktningen var det en påtagligt ojämn fördelning.

De små hantverken för en tynande tillvaro. För yrkena bössmakare, juvelfattare och skomakare finns inga registrerade elever läsåret 17/18 i Skolverkets statistik. För yrken som sadelmakare och urmakare finns det enstaka elever, för guldsmed 20 och låssmed 68 elever, medan det inom hår- och makeupstylist finns 2 877 elever fördelat på tre årskurser vilket motsvarar 44 procent av alla elever inom programmet.

Ämnet hantverk

Inom ämnet hantverk finns för närvarande 46 kurser. Kurserna finns, förutom den nämnda hantverk – introduktion, på nivåerna 1, 2, 3, 4, 4 – specialisering, 5, 5 – specialisering samt 6a och 6b med specificerat innehåll för var och en av de fyra inriktningarna finsnickeri, florist, frisör samt textil design. Därtill finns de för motsvarande nivåer utan specificerat innehåll för övriga hantverk. Tanken är att innehållet i dessa kurser på motsvarande nivå som i de specificerade kurserna ska utbilda till de hantverk som Skolverket har beslutat.

Eftersom lärarbehörighet anges för ett ämne ska en lärare för att få legitimation anses behörig i hela ämnet. Genom att en legitimerad lärare inom ämnet hantverk är behörig att undervisa hela ämnet, är den legitimerade läraren behörig att undervisa såväl inom finsnickeri som inom florist, frisör och textil design. Samma lärare är också behörig att undervisa inom de övriga hantverken, dvs. såväl kakelugnsmakare som skomakare, guldsmeder, bössmakare, låssmeder eller hår- och makeupstylist.

Samma konstruktion föreligger inom till exempel moderna språk, men precis som en lärare i tyska inte ställs inför att undervisa i spanska, menar försvararna av konstruktionen att en skola inte anställer en lärare inom finsnickeri för att undervisa florister. Likväl har det inom det nationella programrådet för hantverksprogrammet uttryckts en oro för att konstruktionen kan utnyttjas vid till exempel arbetsbrist.

Övriga hantverk och hantverksteknik – samma kurser styr utbildningen till alla övriga hantverk

Inom övriga hantverk är det en och samma kurs på varje nivå som styr innehållet för 19 yrken. Dessa yrken är för närvarande bössmakare, glasblåsare, guldsmed, hovslagare, hudvård, hår- och makeupstylist, juvelfattare, kakelugnsmakare, keramiker, låssmed, sadelmakare, segelmakare, silversmed, skomakare, smed, sotare, tapetserare, timmerman och urmakare. Hovslagare utgår 2018 eftersom nya regler från Jordbruksverket håller på att införas som gör att yrket från 2025 blir reglerat och utbildningen i framtiden kommer att ligga på högskolenivå.

Inom många av dessa yrken finns en lång och stolt hantverkstradition med möjlighet att ta gesäll- och mästarbrev. Flertalet av dessa yrken är små och har för tillfället enbart enstaka elever i utbildning, ofta i form av lärlingsutbildning. Dessa yrken anses höra till det svenska kulturarvet och det finns ett nationellt intresse att möjliggöra utbildning inom dessa yrken i framtiden. Andra yrken är relativt nya och bygger inte på tradition eller kulturarv. I de fall enbart enstaka elever läser en sådan utbildning är det berättigat att eleven gör det inom ramen för ett ämne med

samma konstruktion som traditionella hantverksyrken. Om sådana nya yrken däremot i volym blir stora, är det berättigat att de bryts ut ur övriga hantverk vilket ger bättre möjlighet att styra och kvalitetssäkra kursernas innehåll. I synnerhet om yrket är nytt och inte bygger på en hantverkstradition är det rimligt att öka styrningen av utbildningens innehåll för att kvalitetssäkra utbildningen och säkerställa att den uppfyller programmets intention att utveckla hantverksskunnande och styra mot programmets examensmål.

”*Skansenyrken vs skönhetsbranschen*”

Hantverksprogrammet utbildar dels för volymmässigt små traditionella yrken som kakelugnsmakare, dels för yrken som har en viss volym med något hundratal elever årligen som florister och finsnickare. Därtill utbildar programmet ytterligare något hundratal elever för en bredd inom textil design. Även om det vid referensskolebesök har framkommit att elever inom textil design oftare än andra elever inom programmet har en ambition att läsa vidare inom högskola för arbete inom designområdet faller flertalet av yrkesutgångarna efter textil design under traditionella hantverk. De utbildningar som leder till yrken inom skönhetsbranschen har dock kommit att dominera inom hantverksprogrammet.

Tabell 1: Antal och andel elever på hantverksprogrammet läsåret 2016/17.

Inriktning	Antal	Andel i procent
Hantverksprogrammet totalt	6 549	100
finsnickeri	171	3
florist	273	4
frisör	2 606	40
textil design	322	5
övriga hantverk	3 155	48
uppgift om inriktning saknas	22	0

Tabell 2: Antal och andel elever på hantverksprogrammets inriktning övriga hantverk läsåret 2016/17.

	Antal	Andel i procent
Inriktningen övriga hantverk totalt	3 155	100
hår och makeupstylist	2 877	91
hudvård	175	6
övriga 17 yrken sammanlagt	103	3

Det framgår med tydlighet att utbildning till arbete inom skönhetsbranschen, vilket inkluderar frisörer, hår- och makeupstylist och utbildning inom hudvård, dominerar inom hantverksprogrammet. Sammanlagt omfattar de tre utbildningarna 86 procent av eleverna under programmets tre år läsåret 2016/17.

Branschorganisationerna Sveriges Hudterapeuters Riksorganisation (SHR) och Svenska Estetikens Yrkesförbund (SEYF) som organiserar hudterapeuter har olika uppfattning om hudutbildningens nivå. SEYF anser att en grundläggande hudvårdsutbildning ligger på gymnasial nivå medan SHR anser att det är en eftergymnasial utbildning.

Så länge den dominerande branschorganisationen SHR inte accepterar en gymnasial hudvårdsutbildning finner Skolverket det inte ansvarsfullt att ha en gymnasial utbildning som inte accepteras av branschen och som tvingar eleverna till kostsam omutbildning.

En sammanslagning av hår- och makeupstylist och frisör samt tillägget barberare medför en volymmässig dominans gentemot övriga inriktningar på programmet. Det aktualiserar frågan om programmet har en rimlig konstruktion, vilket Skolverket anser behöver utredas vidare.

Hantverk inom Yrkehögskolan och gymnasieskolan

Inom Yrkehögskolan finns en liknande grundtanke som inom den gymnasiala inriktningen övriga hantverk och kurserna hantverksteknik för att täcka övriga hantverk som ryms inom examensmålen, men som anses vara för små för att ha specificerat kursinnehåll. *Nationell Lärlingsutbildning inom smala hantverksyrken* och *Lärlingsutbildning inom traditionellt hantverk* erbjuder under 2018 yrkehögskoleutbildningar omfattande 400 respektive 500 YH-poäng inom ett antal hantverk enligt en liknande konstruktion som den gymnasiala. En konsekvens är att vissa utbildningar förekommer såväl på gymnasial- som på yrkehögskolenivå. De av hantverksprogrammets utbildningar inom övriga hantverk som inte förekommer på yrkehögskolenivå är enbart hår- och makeupstylist, låssmed och sotare.

Mot bakgrund av att volymerna i de andra övriga hantverken är mycket begränsade och att det rör yrken som är en del av kulturarvet bedömer Skolverket att det är rimligt att även vuxna, inklusive vuxna som har en annan gymnasial utbildning, har möjlighet att studera för att verka inom dessa. Det Skolverket däremot ser som problematiskt är att utbildning inom ett och samma yrke kan bedrivas på olika SeQF-nivåer.

Skolverkets beslutade övriga hantverk som även förekommer inom Yrkehögskolan	Nationell Lärlingsutbildning inom smala hantverksyrken 500 YH – poäng, ej nivåplacerad. https://www.yrkehogskolan.se/hitta-utbildning/sok/utbildning/?id=5155	Lärlingsutbildning inom traditionellt hantverk 400 YH – poäng, nivåplacerad SeQF 5. https://www.yrkehogskolan.se/hitta-utbildning/sok/utbildning/?id=5156
Bössmakare	Bössmakare	Bössmakare
Glasblåsare	Glasblåsare	Glasblåsare
Guldsmed	Guldsmed	Guldsmed
Hovslagare (utgår 2018) ³		
Hudvård ⁴		
Hår- och makeupstylist		
Juvelfattare	Juvelfattare	Juvelfattare
Kakelugnsmakare	Kakelugnsmakare	Kakelugnsmakare
Keramiker	Keramiker	Keramiker
Lässmed		
Sadelmakare	Sadelmakare	Sadelmakare
Segelmakare	Segelmakare	Segelmakare
Silversmed	Silversmed	Silversmed
Skomakare	Skomakare	Skomakare
Smed	Smed	Smed
Sotare		
Tapetserare	Möbeltapetserare, Tapetserare	Möbeltapetserare, Tapetserare
Timmerman	Skeppstimmerman, Timmerman	Skeppstimmerman, Timmerman
Urmakare	Urmakare	Urmakare

Hybrider

Som nämnts har elever inom textil design ofta en ambition att arbeta med design. I det nationella programrådet lyfts ofta att utbildningen på gymnasial nivå är för

³ YH-utbildning omfattande 600 YH-poäng vid biologiska Yrkehögskolan i Skara, HNS riksanläggningar Flyinge, RS Strömsholm och Wången samt Yrkehögskolan i Skellefteå. (<http://hovslagareforeningen.se/grundutbildning/>)

⁴ YH-utbildning för Hud-och massageterapeut omfattande 300 YH-poäng vid Yrkehögskolan för Hudvård & Spa AB.

begränsad för att leda till ett yrke som färdig sömmerska, brodös, skräddare eller designer. Den ledamot som är förankrad i branschen menar att det bör utredas om utbildningen bör tillhöra det estetiska programmet för att betona att utbildningen är grundläggande och att den inte leder till en anställning inom de områden som yrkesutgångarna antyder.

Inom övriga hantverk – låssmed har programrådet lyft att yrket i dag är tudelat och dels omfattar ett traditionellt hantverksyrke, dels att den stora volymen låssmeder i dag mer arbetar med elektroniska och digitala lösningar, och att det därför finns skäl att utreda om utbildningen bör inkludera mer av innehåll från el- och energiprogrammet eller tillhöra detsamma.

Inom flera av de yrken som utbildningen utbildar för finns en avsättning inom detaljhandeln. Hår- och makeupstylister är det mest vanligen förekommande exemplet på utbildning där elever ofta gör sitt arbetsplatsförlagda lärande inom detaljhandeln, men det finns även exempel från bland annat florist- och guldsmedsbranscherna där hantverkaren ofta även är detaljhandlare. Inom finsnickeri finns i dag även en yrkesutgång mot trä- och byggvaruhandel och inom textil design finns en yrkesutgång mot inköpsassistent. Mot den bakgrunden finns det skäl att utreda vidare om vissa hantverk bör ha ett ökat inslag av kurser från handels- och administrationsprogrammet, eller om handels- och administrationsprogrammet kan utvecklas mot att inkludera specialistkunskaper från till exempel hantverksprogrammet.

Bland de vanligen förekommande ansökningar Skolverket tar emot vad gäller avvikelser i form av riksrekryterande utbildningar och särskilda varianter, har olika hybrider dominerat. En vanligen förekommande ansökan gäller stylist med ett vidare arbetsområde än hår- och makeup, som inredningsstyling eller personal shopper. Skolverket har efter inrådan från det nationella programrådet avslagit dessa avvikelser med motiveringen att de inte ryms inom programmets examensmål. Nationella programrådet menar att det inte är ett hantverkskunnande bakom att styla ett hem eller en persons kläder, eftersom en sådan kunskap snarare sätter samman färdiga produkter tillverkade av någon annan, än att utgå från ett material och att hantverksmässigt utveckla och forma det. I likhet med resonemangen ovan, finns det dock skäl att utreda om inredningsstyling, personal shopper och andra nya yrken inom inredning och skönhetsområdet kan ha ett berättigande inom gymnasieskolan och i så fall inom vilken utbildning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolverket att hantverksprogrammets konstruktion bör analyseras vidare och myndigheten avser att inleda ett sådant arbete.

Hotell- och turismprogrammet

Hotell- och turismprogrammet har i dag två inriktningar, turism och resor med ungefär 60 procent av eleverna samt hotell och konferens med cirka 40 procent av eleverna. Inriktningen hotell och konferens har enligt branschföreträdare och Skolverket en avsevärt tydligare koppling till arbetsmarknaden än inriktningen turism och resor. Dessutom har skolorna ofta svårare att hitta relevanta apl-platser

inom turismområdet medan det är lättare inom hotell- och konferensområdet. Diskussioner har förts inom bland annat det nationella programrådet om att ett program utan inriktningar vore att föredra. Flera företrädare för arbetslivet och gymnasieskolor menar att det skulle vara mer fördelaktigt för eleverna om de olika innehållsliga delarna rymdes inom en och samma inriktning. Detta mot bakgrund av att inriktningen hotell och konferens, som väljs av färre elever, har en tydlig arbetsmarknad, medan inriktningen turism och resor inte lika ofta leder direkt till målyrkena.

Skolverket ska enligt uppdraget förbereda och föreslå ändringar avseende en sammanslagning av hotell- och turismprogrammets inriktningar. Programmet blir då utan inriktningar. Skolverket föreslår en sådan sammanslagning och vill genom detta uppnå ett mer öppet program vilket skapar förutsättningar för skolorna att erbjuda eleverna en utbildning som innehåller en kombination av de två nuvarande inriktningarna.

I samband med att inriktningarna slås samman föreslår Skolverket, i linje med betänkandet *Ett land att besöka – En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring* (SOU 2017:95), att kursen hållbar turism läggs till bland de programgemensamma ämnena. I nämnda betänkande föreslås ”att regeringen utvecklar, antar och genomför en nationell strategi för hållbar turism och växande besöksnäring”. Kursen hållbar turism möjliggör för eleverna på hotell- och turismprogrammet att få kunskaper som stämmer väl överens med betänkandets intentioner. Skolverket föreslår vidare att ämnet eventteknik läggs in i programfördjupningen. Ämnet har efterfrågats av både branscher och skolor för att ge elever möjlighet att utveckla kunskaper om bland annat teknisk utrustning. Dessutom föreslår Skolverket att kurserna barteknik samt service och bemötande 2 också läggs in i programfördjupningen för att bemöta efterfrågan från skolor och branscher.

Ovanstående förslag påverkar examensmål och programstruktur för hotell- och turismprogrammet, se bilaga 7 för examensmålen och bilaga 8 för programstrukturen.

Naturbruksprogrammet

Naturbruksprogrammet som det är utformat i dag uppfattas som otydligt för elever och arbetsgivare, vilket bland annat framgår av Yrkesprogramsutredningens slutbetänkande *Välja yrke* (SOU 2015:29) och i Gymnasieutredningen. I båda dessa utredningar angavs också att programmets innehåll varierade stort mellan skolor, och att större likvärdighet var att föredra. En omfördelning av poäng från programfördjupningen till inriktningarna skulle kunna bidra till detta.

I Yrkesprogramsutredningen fördes även ett resonemang kring inriktningen djur vilken bedömdes omfatta för stor bredd av yrkesutgångar inom djursektorn. Skolverket föreslog därför i april 2016, som svar på ett regeringsuppdrag, att

inriktningarna på naturbruksprogrammet skulle vara djurvård, hästhållning, lantbruk, skogsbruk och trädgård.⁵

För att möta arbetsmarknadsbehovet inom naturturismsektorn ska Skolverket nu lämna förslag till en ny inriktning mot naturturism på naturbruksprogrammet. Eventuella konsekvensändringar för de inriktningar som Skolverket föreslog 2016 ska också lämnas.

Skolverket föreslår att det skapas en ny inriktning inom naturbruksprogrammet som får namnet naturturism. Genom att införa ytterligare en inriktning blir programmet tydligare och det ges bättre möjligheter till fördjupade yrkeskunskaper hos eleverna. Inriktningen naturturism bör utformas på liknande sätt som övriga inriktningar vad gäller inriktningkursernas omfattning och upplägg. De andra inriktningarna har i Skolverkets tidigare redovisning föreslagits omfatta 700 poäng för inriktningarna hästhållning, lantbruk, skogsbruk och trädgård samt 500 poäng för inriktningen djurvård.

Efter synpunkter från ett flertal remissinstanser justerar Skolverket sitt förslag vad gäller omfattningen 700 poäng på inriktningen för naturturism till att omfatta 600 poäng. Den nya inriktningen bör kombinera en biologisk bas och ett yrkeskunnande inom naturbruk med kunskaper inom turism och upplevelser där naturen står i fokus. Vidare bedöms det vara av stor vikt att inriktningen ger kunskaper inom säkerhet, riskbedömning och praktisk tillämpning av gällande regelverk. För att uppnå detta behöver ett nytt ämne med tre kurser skapas. Ämnet har i dag, efter att hänsyn tagits till remissynpunkter, arbetsnamnet naturturism. Kursen terrängtransporter behöver också revideras något så att markpåverkan och säkerhetsaspekter lyfts fram ytterligare. Dessutom behöver begreppet naturturism föras in i kursen naturbruk. De föreslagna revideringarna och det nya ämnet kommer att påverka behörighetsfrågan för yrkeslärare och behöver därför hanteras i samarbete med Universitets- och högskolerådet (UHR).

Ovanstående förslag påverkar examensmål och programstruktur för naturbruksprogrammet, se bilaga 9 för examensmålen och bilaga 10 för programstrukturen.

Restaurang- och livsmedelsprogrammet

I Gymnasieutredningen beskrivs problemet med ett svagt intresse för restaurang- och livsmedelsprogrammets inriktning färskvaror, delikatesser och catering, både från elever och företrädare från arbetslivet. Andelen elever har pendlat mellan en och två procent av det totala elevantalet på programmet.

Enligt uppdraget ska Skolverket lämna förslag till justerade examensmål och justeringar i programstrukturen i enlighet med Gymnasieutredningens förslag om att avveckla inriktningen färskvaror, delikatesser och catering. Skolverket föreslår därför att denna inriktning tas bort och att kurserna i inriktningen i stället läggs

⁵ Redovisning av Skolverkets uppdrag att med utgångspunkt i delbetänkande av Yrkesprogramsutredningens förslag (SOU 2015:29) om nya inriktningar inom naturbruksprogrammet föreslå hur många gymnasiepoäng som de nya inriktningarna ska omfatta och examensmål för programmet. Dnr 2015:1247.

inom programfördjupningen. Genom denna förändring menar Skolverket att man uppnår en flexibilitet eftersom kurserna fortfarande kan läsas inom programfördjupningen samtidigt som risken för inläsningseffekter minskar för elever som går en smal inriktning.

Ovanstående förslag påverkar examensmål och programstruktur för restaurang- och livsmedelsprogrammet, se bilaga 11 för examensmålen och bilaga 12 för programstrukturen.

3.3 Humanistiska programmet och åtgärder för att säkerställa att humaniora och språk erbjuds i gymnasieskolan

Syftet med en gymnasieutbildning är enligt skollagen att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhället.⁶ Med goda kunskaper i humaniora och språk får elever i gymnasieskolan en gedigen grund för vidare studier inom relevanta områden, för att bli yrkesverksamma och aktiva i samhället samtidigt som deras personlighet utvecklas. Skolverket menar att det finns ett starkt samhälleligt intresse av att gymnasieelever får utbildning i humaniora och språk så att de är redo att möta en global, föränderlig värld där informationsflödet kräver att medborgarna kan vara kritiska och reflekterande för att förstå vad som faktiskt händer runt omkring dem. Skolverket menar därför att det är väsentligt att säkerställa att humaniora och språk erbjuds i gymnasieskolan och presenterar nedan en rad förslag i detta syfte. Då särskilda åtgärder kan komma att krävas gällande språk, med anledning av att meritpoängen eventuellt tas bort, gäller flertalet åtgärder just språk.⁷

Skolverket föreslår följande:

- Att de båda inriktningarna språk och kultur kvarstår på humanistiska programmet
- En översyn av möjligheterna att inkludera språk och filosofi i de högskoleförberedande programmen
- Framtagande av en nationell språkstrategi
- Samordning genom ett nationellt centrum för språk
- Förändring av språkvalet i grundskolan i syfte att säkerställa att alla elever ges möjlighet att lära sig sitt modersmål plus två ytterligare språk
- Möjlighet till språkundervisning på entreprenad
- Rätt att läsa språk inom individuellt val
- Översyn av kurs- och ämnesplanerna i språk
- Stöd till fjärrundervisning i latin.

⁶ 15 kap. 2 § skollagen.

⁷ Redovisning av uppdrag om förslag på åtgärder i händelse av att meritpoängen avskaffas (Dnr 2018:00026)

Att de båda inriktningarna språk och kultur kvarstår på humanistiska programmet

I dag är humanistiska programmet det minsta nationella programmet och antalet elever i år 1 har minskat från knappt 1 100 läsåret 2011/12 till 623 läsåret 2017/18.⁸ Antalet skolkommuner som erbjuder programmet i år 1 har minskat från 67 läsåret 2011/12 till 30 läsåret 2017/18.⁹ Programmet finns i dag främst i större städer och universitetsstäder. Orsaker till utvecklingen är enligt Gymnasieutredningen och Skolverkets uppföljningar av gymnasieskolan¹⁰ troligen, förutom bristande information om programmet, bland annat att det på grund av den låga elevtillströmningen är alltför kostsamt att driva det. I synnerhet gäller det språkinriktningen som kräver undervisning i flera olika språk och språksteg parallellt i språkgrupper som ofta blir små.

Samtidigt som humanistiska programmet är litet finns det behov av att trygga kompetensförsörjningen i språk inom såväl den offentliga sektorn¹¹ som näringslivet.¹² Gymnasieutredningen har också framhållit att studier i humaniora och språk är av samhällsintresse.¹³ Vidare pekar en jämförelse med tiden före gymnasiereformen mot att det kan finnas ett större intresse för humaniora och språk än vad söktalen i dag visar. Läsåret 2010/11 erbjöds inriktningen språk på samhällsvetenskapsprogrammet i 139 skolkommuner och inriktningen kultur i 88. Elevantalet var mer än det dubbla¹⁴ jämfört med läsåret 2017/18.

Mot bakgrund av att skolor ofta erbjuder programfördjupningar som gör att inriktningarna språk och kultur närmar sig varandra föreslog Gymnasieutredningen att humanistiska programmet görs inriktningslöst för att öka dess attraktionskraft för såväl elever som huvudmän. Skolverkets utgångspunkt har därför varit att genom en förändring av programstrukturen bidra till att programmet blir attraktivare för fler. Möjligheter som Skolverket har undersökt för att på så sätt främja humaniora och språk omfattar en sammanslagning av programmets två inriktningar, en utökning med en tredje inriktning, en flytt av programmets innehåll till samhällsvetenskapsprogrammet och ett namnbyte på programmet. Skolverket har diskuterat de olika alternativen med lärare och skolledare från olika skolor i landet och därefter remitterat ett förslag om en sammanslagning av programmets inriktningar och dess konsekvenser i ett öppet remissförfarande. De skolor som givit synpunkter är företrädesvis skolor där humanistiska programmet i dag har en relativt stabil ställning även om antalet elever varierar mellan skolorna. De skolledare och huvudmän som givit synpunkter representerar även i viss mån sådana skolkommuner som har upphört att erbjuda programmet.

⁸ Skolverket, *Uppföljning av gymnasieskolan 2018*.

⁹ Ibid.

¹⁰ Skolverket, *Uppföljning av gymnasieskolan 2015, 2016, 2017*; SOU 2016:77 *En gymnasieutbildning för alla*, Stockholm, s. 508.

¹¹ Hoffman, A., *Behovet av en språkstrategi för Sverige*. SULF. 2017.

¹² Lärarnas Riksförbund, *Språk – en väg in i arbetslivet*, 2011, s. 10.

¹³ SOU 2016:77, s. 729.

¹⁴ Skolverket, Skolor och elever i gymnasieskolan 2010/11, <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/gymnasieskola/skolor-och-elever/skolor-och-elever-i-gymnasieskolan-lasar-2010-11-1.124788>

Av de remissynpunkter som inkommit framgår att det råder delade meningar om förslaget att slå ihop de två inriktningarna. De flesta representanter från skolor med inriktning kultur uttrycker oro för att den föreslagna programstrukturen med fler poäng i språk än på dagens kulturinriktning skulle stöta bort stora delar av den elevgrupp som i dag väljer kulturinriktningen. Detta riskerar att få till följd att flera av de huvudmän som i dag erbjuder kulturinriktningen skulle se sig nödgade att inte erbjuda programmet. Om programmet å andra sidan inte skulle innehålla fler obligatoriska språkkurser än samhällsvetenskapsprogrammet skulle konsekvensen enligt bland annat Skolinspektionens bedömning bli en alltför liten skillnad mellan humanistiska programmet och samhällsvetenskapsprogrammet för att motivera två separata program. Skolverket konstaterar därför att det inte finns något tydligt stöd för att en sammanslagning skulle ha en verklig positiv effekt i den önskvärda riktningen. Myndigheten bedömer att även om en sammanslagning av de nuvarande inriktningarnas innehåll kan attrahera nya elevgrupper och underlätta för huvudmän att erbjuda programmet riskerar också intresset hos en del av den elevgrupp som i dag väljer programmet att minska.

Som tidigare framgått är syftet med en översyn av humanistiska programmets utformning att öka dess attraktionskraft för såväl en bredare grupp elever som ett större antal huvudmän. En möjlig förändring som har visat sig få ett visst stöd i remissyttrandena och bland de skolledare och huvudmän som Skolverket haft kontakt med är att låta humanistiska programmets innehåll flyttas till samhällsvetenskapsprogrammet. Gymnasieutredningen och Skolverkets beredningsarbete visar dock att en sådan lösning har både för- och nackdelar. Den främsta fördelen är att det ger goda förutsättningar för skolorna att synliggöra humaniora för fler och att marknadsföra utbildningen eftersom eleverna inte påbörjar inriktningsstudierna förrän i år 2. Det finns dock en oro på flertalet skolor som Skolverket haft diskussioner med att utbildningen tappar identitet om examensmålen blir mer riktade mot det samhällsvetenskapliga området. Vidare är humanistiska programmet det enda högskoleförberedande programmet där endast en kurs i matematik är obligatoriskt, något som flera lyfter som viktigt för många elever, vilket talar emot en sammanslagning med samhällsvetenskapsprogrammet. Skolverket föreslår därför att humanistiska programmet oförändrat behåller de två inriktningarna, språk och kultur.

Gymnasieutredningen föreslog även att vissa yrkeskurser från hotell- och turismprogrammet eventuellt skulle kunna ingå i humanistiska programmets programfördjupning. Skolverket menar att detta är en rimlig slutsats eftersom turismsektorn ofta önskar rekrytera ungdomar med goda språkkunskaper. Vidare uttrycker intressenter för och elever från det humanistiska programmet ett intresse för internationalisering och internationellt arbete. En sådan kurs, som redan ingår i programfördjupningen från det samhällsvetenskapliga området, är internationella relationer. Skolverket föreslår därför att programfördjupningen kompletteras med relevanta ämnen från hotell- och turismprogrammet och handels- och administrationsprogrammet, så att de skolor som önskar kan erbjuda en sådan fördjupning.

Av remissvaren förefaller det upplevda behovet av förändringar av programmets innehåll vara små. I stället framhålls vikten av andra typer av åtgärder som rymms inom ramen för det aktuella regeringsuppdraget för att stärka programmet. Skolverket bedömer att det därför är motiverat att prioritera andra åtgärder för att förbättra förutsättningarna för humaniora och språk i gymnasieskolan. Nedan redovisas sådana åtgärder som enligt myndighetens bedömning även kan främja intresset för humanistiska programmet.

Ovanstående förslag påverkar programstrukturen för humanistiska programmet, se bilaga 30.

En översyn av möjligheterna att inkludera språk och filosofi i de högskoleförberedande programmen

I dag återfinns humanistiska och språkliga ämnen (till exempel historia och svenska) i olika omfattning på alla nationella program. Störst tyngdpunkt på humaniora och språk finns på de högskoleförberedande programmen men även här skiljer sig omfattningen åt beroende på programmets kärnområde. På till exempel teknikprogrammet ingår ingen obligatorisk kurs i moderna språk, trots efterfrågan på språkkunskaper från näringslivet.¹⁵ De högskoleförberedande programmen fokuserar vidare på att utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt, vilket skulle kunna stärkas genom bättre möjligheter att studera grundläggande vetenskapsteori inom ramen för det humanistiska ämnet filosofi. Ett steg mot ökade kompetenser i humaniora och språk vore därför att inkludera filosofi och moderna språk i samtliga högskoleförberedande program. Det skulle dock kräva en omfattande översyn av programmets programstrukturer. Skolverket föreslår därför att möjligheterna till en sådan förändring utreds i samband med en översyn av programstrukturerna i ett större sammanhang, till exempel vid en eventuell övergång till ämnesbetyg.

Framtagande av en nationell språkstrategi

I syfte att bidra till förbättrade förutsättningar för ökad språkkompetens i Sverige föreslår Skolverket att det tillsätts en utredning med uppdrag att utarbeta förslag till en nationell språkstrategi där språkliga utbildningsmål tydliggörs och insatser samordnas samt att alla språk i Sverige främjas ur ett likvärdighets- och kompetensförsörjningsperspektiv.

Europeiska kommissionens och rådets mångåriga arbete med färdigheter och kompetenser för livslångt lärande resulterade 2006 i en europeisk referensram för nyckelkompetenser i ett kunskapsbaserat samhälle.¹⁶ Den första nyckelkompetensen är kommunikation på modersmålet och det andra av de åtta kompetenserna är kommunikation på främmande språk. Ett mer konkret mål sedan mitten av 1990-talet är att ge alla EU-medborgare färdigheter i två språk

¹⁵ Lärarnas Riksförbund, *Språk – en väg in i arbetslivet*, 2011.

¹⁶ Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande, 2006/962/EG.

utöver modersmålet,¹⁷ vilket även Sverige har ställt sig bakom.¹⁸ Även Barcelonaöverenskommelsen 2002¹⁹ talade om vikten av att målsättningen om ytterligare två språk möts upp av undervisningen inom skolväsendet. Europeiska kommissionen kommunicerade nyligen målet att år 2025 ska alla europeiska ungdomar som lämnar studier på gymnasienivå ha god kunskap i två språk utöver modersmålet.²⁰

I vårt land talas i dag upp emot 150 olika språk²¹ vilket gör Sverige till ett flerspråkigt samhälle. Alla i det svenska samhället bör ha rätt att utveckla och använda kunskaper i språk. En nationell språkstrategi bör utgå från en rätt att utveckla och använda kunskaper i språk och fastställa riktlinjer för hur den övergripande målsättningen om språkkunskaper i minst två språk utöver modersmålet kan förverkligas. En förutsättning för ökade språkkunskaper är, enligt Skolverket, att målsättningen synliggörs och blir mätbar på nationell nivå och det kan därför övervägas om strategin även bör innefatta nationella mål för språkkompetensen i Sverige. I en förlängning skulle språkstrategin därför eventuellt kunna ge avtryck i timplanen för grundskolan och programstrukturerna i gymnasieskolan, liksom i läroplanerna, för att ge bättre förutsättningar för en skola med möjlighet att lära sig flera språk och där alla språk och varierande kulturella erfarenheter blir en resurs och tillgång som berikar. En genomarbetad språkstrategi bör också inkludera den språkkompetens som ökad migration kan innebära och hur den kan tas tillvara i samhället.

I arbetet med en sådan strategi bör frågor om strategiska insatser vad gäller information och samordning av insatser och kompetensutveckling behandlas. Dessutom bör frågor om finansiering av språkintensiva utbildningar hanteras med beaktande av de skilda förutsättningar skolor har att bedriva likvärdig utbildning i språkgrupper som ofta är små.²²

I fråga om informations- och samordningsinsatser kan strategin omfatta en nationell plan för informationsspridning om möjligheterna att studera språk i utbildningssystemets olika delar, vilket kan förbättra förutsättningarna för studier i språk att ses som attraktiva val. Det är vidare viktigt, menar Skolverket, att det mångfacetterade arbete som kan följa av strategins nationella mål stöds av en nationell samordningsaktör som kan bidra till att strategin får god genomslagskraft.

Samordning genom ett nationellt centrum för språk

Som en del i upprättandet av en nationell språkstrategi menar Skolverket att det bör inrättas ett nationellt centrum för språk som på ett långsiktigt sätt kan samordna arbetet med att främja språkkompetenser utöver modersmålet i Sverige.

¹⁷ EG-kommissionen, *Lära och lära ut*, KOM (95) 590, 1995.

¹⁸ Prop. 2005/06:2; *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*, s. 21

¹⁹ Barcelona European Council 15 and 16 March 2002 SN100/1/02 REV 1

²⁰ *Strengthening European Identity through Education and Culture*. European Commission. Strasbourg, 2017.

²¹ <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetsprak.html>

²² Alternativt kan frågan om hur språkintensiva utbildningar ska finansieras särskilt kan beaktas inom utredningen om Planering och dimensionering av gymnasieskolan. (SOU 2018:17).

Motsvarande centrum för främmande språk finns i Norge med fokus på språkutbildning och språkundervisning på alla nivåer. Ett sådant centrum planeras även i Danmark.²³

I Sverige finns i dag ett flertal nationella centrum inom olika områden, till exempel Nationellt centrum för matematikutbildning (NCM), Nationellt centrum för svenska som andraspråk och Nationellt centrum för läs-, skriv- och språkutveckling (NCS) som fokuserar på modersmålskunskaper. Ett nationellt centrum för språk skulle kunna knytas till eller samordnas med de centrum som redan finns.

Uppdraget för ett svenskt nationellt centrum skulle kunna vara att med samlad kompetens bidra till förverkligandet av den nationella språkstrategin, att främja allmänhetens intresse och motivation att studera språk och verka för en helhetssyn vad gäller språk inom utbildningsväsendet. Ett centrum kunde verka både lokalt, regionalt och nationellt och bland annat ha i uppdrag att möta behovet av informationsinsatser och samordna andra insatser på språkområdet. Ett centrum skulle även kunna stödja lärare via nätverksverksamhet och ämnesrelaterade aktiviteter och bidra med kompetens i fjärrundervisning eller andra resurser till små undervisningsgrupper. Ytterligare relevanta områden skulle kunna omfatta att sprida resultat från forskning och försöksverksamheter, undersöka samhällets och arbetsmarknadens nuvarande och framtida behov av språkkompetens samt möta behovet av uppföljning av språkkunskaper.

Förändringar av språkvalet i grundskolan i syfte att säkerställa att alla elever ges möjlighet att lära sig sitt modersmål plus två ytterligare språk

För att bättre tillgodose alla elevers rätt till sitt modersmål och två ytterligare språk samt samhällets behov av språkkunskaper föreslår Skolverket förändringar i språkvalet i grundskolan som kan bidra till att andelen elever som läser moderna språk i grundskolan ökar. Dagens konstruktion möjliggör för elever att välja bort moderna språk. Detta skapar en ojämlikhet där en stor elevgrupp inte ges samma förutsättningar till två ytterligare språk utöver modersmålet, något som inte gynnar en likvärdig utbildning för alla.

Enligt 10 kap. 4§ skollagen ska moderna språk erbjudas varje elev inom ramen för språkval. Vidare anges det i skolförordningen att eleven inom ramen för språkvalet i stället för moderna språk får välja modersmål, svenska, svenska som andraspråk,²⁴ engelska eller teckenspråk.²⁵ Detta innebär att studier i moderna språk i grundskolan är frivilligt. Studier i ett ytterligare främmande språk²⁶ är därmed det enda kunskapsområde i grundskolan som är möjligt att välja bort. Själva möjligheten att välja bort ett andra främmande språk kan i sig leda till att moderna språk värderas som ett mindre viktigt ämne än övriga ämnen. Det kan i

²³ Strategi for styrkelse af fremmedsprog i uddannelsessystemet. Undervisningsministeriet. 2017.

²⁴ Svenska som andraspråk läses i stället för svenska.

²⁵ 9 kap 5 § skolförordningen (2011:185).

²⁶ För nyanlända elever med annat modersmål bör dock påpekas att svenska och engelska är två främmande språk.

sammanhanget också noteras att i 60 procent av EU:s medlemsländer ingår studier i ytterligare främmande språk i grundskolan som ett obligatorium.²⁷

Mellan 2013 och 2016 var andelen elever som läste ett modernt språk inom ramen för språkvalet i årskurs 7 cirka 85 procent och i årskurs 9 cirka 70 procent.²⁸ Jämfört med motsvarande siffror för perioden 1997 till 2010 har det skett en långsam ökning med 5 procentenheter sedan meritpoäng för högskolestudier infördes. Liksom tidigare år avbryter dock fortfarande en relativt stor andel av eleverna sina studier i moderna språk. Av eleverna i årskurs 9 läste en av fyra elever (24,4 procent) svenska, engelska eller en kombination av svenska och engelska inom ramen för språkvalet 2016/17.²⁹ Att kombinera svenska och engelska ligger emellertid utanför ramarna för skolförordningens reglering.

Orsakerna till avhoppet från moderna språk under årskurs 7–9 har visat sig vara allt från svårigheter att uppfylla kunskapskraven (i moderna språk eller svenska eller engelska), upplevt behov av minskad arbetsbörda, brist på studiemotivation, eller rekommendationer av lärare eller föräldrar att göra avhopp.³⁰ Av dem som väljer bort moderna språk är det fler pojkar än flickor och fler har föräldrar med kortare utbildningsbakgrund.³¹ Att inte fler fullföljer sina studier i moderna språk i grundskolan riskerar att vara till nackdel för både individen och samhället och många fler elever skulle, enligt Skolverket,³² klara av att läsa moderna språk.

I flera utvärderingar som genomförts beskrivs också språkvalsalternativen svenska, engelska och kombinationen svenska och engelska som problematiska. Det är sannolikt att många lektioner inte erbjuder en meningsfull verksamhet för eleverna. Valalternativen betraktas och prioriteras på sina håll heller inte och saknar viktiga ämnesindikatorer som egen kursplan, budget eller tid för lärarsamarbete.³³

Mot den bakgrunden och utifrån behovet av att stärka elevers möjlighet att få kunskaper i modersmålet och två ytterligare språk föreslår Skolverket att språkvalet justeras till att innehålla:

- Moderna språk
- Det språk som eleven har rätt till modersmålsundervisning i
- Engelska för elever som bedöms vara nybörjare i språket vid början av årskurs 6 eller senare
- Teckenspråk för hörande.

²⁷ European Commission/EACEA/Eurydice, 2017. *Key Data on Teaching Languages at School in Europe – 2017 Edition*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, s. 12, 35.

²⁸ 85,3 procent i åk 7, 70,7 procent i åk 9 2013/14, 85,1 procent i åk 7 och 68,9 procent i åk 9 2016/17.

²⁹ Uppgifterna om elever avser den 15 oktober eller närliggande vardag under läsåret.

³⁰ Tholin & Lindkvist, s. 31 & s. 103.

³¹ Tholin & Lindkvist, s. 117; Skolverket, Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska, 2011. Dnr 01–2010:526, s. 25.

³² Skolverket, Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska, 2011. Dnr 01–2010:526.

³³ Tholin & Lindkvist, s. 105–110.

För nyanlända elever med inga eller ringa kunskaper i engelska menar dock Skolverket att det är motiverat att elever ska kunna läsa engelska som språkval om de bedöms vara nybörjare i språket vid början av årskurs 6 eller senare.

Överväganden runt begränsningen av språkvalet

I ett uppdrag att utveckla språkvalet 2011 bedömde Skolverket att ett obligatoriskt modernt språk skulle bidra till att fler elever fortsätter att läsa ämnet i gymnasieskolan vilket skulle öka måluppfyllelsen för nationella och internationella mål kring kompetens i främmande språk.³⁴ Vidare konstaterade Skolinspektionen 2010 att ”det finns en motsättning mellan de ambitioner man hänvisar till när det gäller ökade språkkunskaper och det faktum att lagstiftningen möjliggör avhopp.”³⁵ Stöd för ett obligatorium har också uttryckts i flera rapporter om moderna språk.³⁶ Av skäl som diskuteras nedan föreslår dock Skolverket inte ett obligatorium vad gäller ämnet moderna språk utan anser att den övergripande prioriteringen bör vara elevers möjligheter att tillgodogöra sig kunskaper i modersmålet och minst två ytterligare språk. För vissa nyanlända elever skulle dessa språk vara modersmål, svenska som andraspråk och engelska. Den justering som Skolverket föreslår bidrar, enligt myndigheten, både till att fler läser moderna språk i grundskolan och gymnasieskolan och till att de moderna språkens status uppvärderas. Dessutom garanterar det att alla elever får undervisning i sitt modersmål och två ytterligare språk.

I Skolverkets rapport *Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska*³⁷ anges att en begränsning av språkvalet innebär ett ökat krav på språklärares förmåga att anpassa undervisningen till alla elever. Skolverket vill samtidigt peka på att det redan bör finnas en beredskap för stöd i språkvalet eftersom elever har rätt till stöd i skolans alla ämnen. Det är likväl viktigt att säkerställa långsiktiga och återkommande möjligheter till kompetensutveckling för språklärare. Där kan Skolverkets kompetensutvecklingsinsats Språksprånget³⁸ vara betydelsefull.

En ökad andel elever som läser moderna språk skulle påverka efterfrågan på lärare i moderna språk. En jämförelse mellan Skolverkets prognos över behovet av olika lärarkategorier och Universitets- och högskoleämbetets (UKÄ) redovisning av lärarstudenters val av undervisningsämnen visar att även utan en förändring av språkvalet kommer behoven av lärare i moderna språk i grundskolan att kraftigt

³⁴ Skolverket, *Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska*, 2011. Dnr 01–2010:526.

³⁵ Skolinspektionen, *Moderna språk, kvalitetsgranskning rapport 2010:6*, sid. 25.

³⁶ Skolverket, *Språken i grundskolan och gymnasieskolan (2000)*, Tholin/Lindqvist *Språkval svenska/engelska på grundskolan – en genomlysning (2009)*, Skolinspektionen, *Moderna språk, rapport 2010:6*, Skolverket, *Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska (2011)*, *Lärares Riksförbund, Språk – så mycket mer än engelska (2016)*.

³⁷ Skolverket, *Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska (2011)*.

³⁸ Skolverket, *Språksprånget, 2018*, <https://www.skolverket.se/kompetens-och-fortbildning/larare/sprakspranget-1.267626>, hämtad 14 maj 2018.

överstiga tillgången, framför allt 2015–2025.³⁹ Det är emellertid svårt att veta hur kompetensbristen kan komma att se ut eftersom skillnaden i antal elever jämfört med dagens språkval kommer att se olika ut på olika håll. Lärarbristen kan eventuellt bli mindre påtaglig tack vare att 17 procent av svensklärarna och 28 procent av engelsklärarna även har behörighet att undervisa i ett modernt språk. Skolverket bedömer även att förslaget bidrar till att motverka osäkra anställningar vilket är ett led i att höja attraktionskraften för yrket språklärare.

En förändring av språkvalet behöver ta i beaktande att det finns elever som upplever svårigheter i språkstudierna, likväl som i andra ämnen. Förutom det stöd som eleverna har rätt till är det viktigt att i enlighet med skollagens nuvarande reglering ge de elever som inte når minst betyget E en skriftlig bedömning av kunskapsutvecklingen i ämnet. En sådan bedömning kan lyfta fram de framsteg eleven gjort utifrån sina förutsättningar.

Överväganden runt engelska

Med anledning av att många nyanlända elever helt saknar förkunskaper i engelska föreslår Skolverket att elever som bedöms vara nybörjare i engelska i årskurs 6 eller senare även fortsättningsvis ges möjlighet att läsa engelska som språkval. Målet är att öka antalet elever med godkänt betyg i engelska i årskurs 9. För de elever som ändå inte uppfyller kunskapskraven för årskurs 9 i engelska kvarstår samma möjligheter till dispens vid ansökan till gymnasieskolan som i dag. I den händelse eleven därutöver önskar läsa moderna språk är detta också möjligt om skolan erbjuder moderna språk som elevens val.

I betänkandet *Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasier*⁴⁰ föreslås utveckling av stödmaterial i engelska på nybörjarnivå för årskurs 7–9 i grundskolan och gymnasieskolans introduktionsprogram. Skolverket bedömer att stödmaterial för undervisning i engelska för elever som är nybörjare i högre åldrar skulle kunna bidra till att fler nyanlända elever ges möjlighet att nå kunskapskraven i engelska. Ett sådant stödmaterial kan även vara relevant för undervisning av elever som antagits till ett nationellt program med dispens för engelska. I en förlängning skulle det även vara möjligt att utreda om det bör införas ett nytt ämne i grundskolan och gymnasieskolan i engelska för nybörjare.

Överväganden runt svenska

Ett alternativ till moderna språk inom språkvalet är i dag svenska eller svenska som andraspråk. Det syftar framför allt till att öka andelen elever som uppfyller kunskapskraven i dessa ämnen men används även för att stärka elevernas möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen i andra ämnen.⁴¹ Det finns emellertid omfattande lagstiftning som syftar till att stödja elever på andra sätt. Förutom extra anpassningar inom ramen för ordinarie undervisning och rätten till särskilt stöd och åtgärdsprogram finns möjligheten till prioriterad timplan som

³⁹ Skolverket. (2015). Redovisning av uppdrag om prognos över behovet av olika lärarkategorier. Dnr 2014:725, UKÄ (2015). Ämnen i lärarstudenternas examina. Nuläge och modell för ämnesvis dimensionering.

⁴⁰ Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasiet (SOU 2017:54)

⁴¹ Tholin, J. & Lindkvist A-K., *Språkval Svenska/Engelska på grundskolan – genomlysning*, Borås: Högskolan i Borås, 2009.

innebär att undervisningstid under ett år flyttas från andra ämnen till svenska eller svenska som andraspråk. Dessutom finns möjligheten till förberedelseklass under två års tid om eleven saknar tillräckliga kunskaper i svenska. En ytterligare möjlig insats är studiehandledning på modersmålet där stödet genomförs växelvis på elevens modersmål och på svenska och bidrar till att utveckla både språkförmåga och ämneskunskaper. Därför föreslås att svenska respektive svenska som andraspråk inte kvarstår som alternativ inom språkvalet. Om otydligheten i regleringen kvarstår finns en risk att andra stödinsatser fortsätter att inte prioriteras eller att tiden fortsätter att användas till eget arbete i andra ämnen.⁴²

För att möjliggöra förslagen kring språkvalet i grundskolan bör en utredning genomlysas de författningar som berörs och lämna författningsförslag i detta syfte.

Möjlighet till språkundervisning på entreprenad

Läsåret 2016/17 hade 80 procent av gymnasieskolans pedagogiska personal lärarexamen och ämnesbehörighet.⁴³ Det råder dock stora regionala skillnader i tillgången på behöriga lärare⁴⁴ och beroende på geografiskt läge är det inom vissa utbildningsområden svårt för en huvudman att ens hitta obehöriga lärare. Gymnasieutredningen och Skolverkets referensverksamhet har visat att brist på språklärare kan bidra till svårigheter att erbjuda ett rikt utbud av språkkurser,⁴⁵ en bild som bekräftas av Lärarnas riksförbund.⁴⁶ I en sådan situation är det viktigt att regelverket underlättar för skolenheter att erbjuda ett rikt språkutbud.

I dag är möjligheten begränsad för en huvudman att överlämna uppgifter inom undervisning och betygssättning i gymnasieskolan på entreprenad. Möjligheterna är begränsade till modersmål, studiehandledning på modersmålet och karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil. Om en skola endast har begränsade behov av en viss undervisningskompetens och den kompetensen inte finns hos samma huvudman är den enda möjligheten i dag att anställa en lärare på ett fåtal procent. Det kan dock bli svårt att attrahera lärare till en ytterligare anställning på grund av den samordningsproblematik som detta innebär med olika pensionslösningar, anmälningar i flera tidsrapporteringsystem och att läraren riskerar att behöva bli en medlare i fråga om schemaläggning mellan olika huvudmän.

I betänkandet *Entreprenad, fjärrundervisning och distansundervisning* (SOU 2017:44) tas möjligheten upp om entreprenad i moderna språk. Utredningen tar dock ställning mot detta och menar att huvudmännen ska kunna bedriva merparten av undervisningen på egen hand.⁴⁷ Utredningen lyfter dock även fram att ett generellt skäl för undervisning på entreprenad kan sägas vara när eleverna riskerar att bli utan undervisning av hög kvalitet och anger att SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) och Friskolornas riksförbund som ingått i utredningens expertgrupp

⁴² Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska.

⁴³ Prop. 2017/18:1, *Budgetpropositionen för 2018*, Utgiftsområde 16, s. 60.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Gymnasieutredningen s.508; Skolverket, Uppföljning Gymnasieskolan 2018.

⁴⁶ Lärarnas Riksförbund, *Språk - så mycket mer än engelska*. 2016.

⁴⁷ SOU 2017:44, *Entreprenad, fjärrundervisning och distansundervisning*, s. 318ff.

haft avvikande uppfattning om moderna språk när det gäller om man ska bedriva undervisning i språk på entreprenad. Skolverket menar att det är motiverat att underlätta för huvudmännen att erbjuda språk på olika sätt för att undvika att elever får en sämre undervisningskvalitet och färre möjligheter att läsa språk.

Det är en lösning som kunde förbättra förutsättningarna inte minst på orter som har en pendlingstradition, medan orter med långa avstånd kan vara mer betjänta av möjligheten till fjärrundervisning.

Skolverket föreslår därför att möjligheten att överlämna undervisning och betygssättning på entreprenad med bibehållet huvudmannaskap bör utvidgas till att gälla även undervisning i språk, utöver svenska, svenska som andraspråk och engelska.

Rätt att läsa språk inom individuellt val

Elevens rätt att välja specifika ämnen inom individuellt val anges i gymnasieförordningen där det framgår att eleven har rätt att läsa en kurs i idrott och hälsa utöver vad som finns på studievägen, minst en kurs i estetiska ämnen och de kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet på grundnivå om eleven går på ett yrkesprogram.

I *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* ansåg utredaren att det på högskoleförberedande program skulle vara en skyldighet att anordna undervisning i franska, spanska och tyska om eleverna så önskar⁴⁸ och att denna skyldighet för skolan skulle ligga inom ramen för individuellt val. Detta tydliggjordes också i utredarens förslag på programstruktur.⁴⁹ Gymnasieförordningen anger i dag att franska, spanska och tyska ska ges som både nybörjarspråk och fortsättningspråk och även att huvudmannen ska sträva efter att erbjuda undervisning i fler språk. Av de kontakter som Skolverket har haft inom språkområdet finns indikationer på att detta tolkas olika av olika huvudmän. Det kan tolkas som att det gäller i de fall då språk ingår i elevens program, som att det endast gäller högskoleförberedande program eller som att det gäller både högskoleförberedande program och yrkesprogram. Det anges inte heller var i programstrukturerna franska, spanska och tyska ska ges om moderna språk inte ingår bland programmets karaktärsämnen. Vissa kommuner erbjuder ett stort utbud av språkkurser på sina gymnasieskolor även med få elever, medan andra inte ger de möjligheterna. Detta synliggör att det finns en skillnad mellan huvudmannens skyldighet att erbjuda vissa ämnen och elevens möjlighet att faktiskt läsa dem. Det synliggör också brister i bestämmelsen i 1 kap. 8 § skollagen om att alla ska ha lika tillgång till utbildning eftersom enskilda elever ges mycket olika möjligheter att studera franska, spanska och tyska på olika skolor.

I syfte att öka elevernas möjligheter att läsa ett modernt språk i gymnasieskolan och att säkerställa att kurser i språk erbjuds i gymnasieskolan föreslår Skolverket att gymnasieförordningen kompletteras med en rätt att inom individuellt val läsa

⁴⁸ SOU 2008:27, *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola*, s. 360.

⁴⁹ Ibid. t.ex. s. 494.

minst en kurs i moderna språk. Eftersom elever från såväl yrkesprogram som högskoleförberedande program i många fall behöver språkkunskaper utöver engelska i sitt framtida yrkesliv föreslås förstärkningen gälla alla nationella program.

Huvudmannen ska även fortsättningsvis sträva efter att erbjuda undervisning i fler språk än franska, spanska och tyska. För att förtydliga bredden av språk som avses föreslår dock Skolverket att det i förordningen tydliggörs att även klassiska språk får erbjudas, på samma sätt som svenskt teckenspråk för hörande, utöver de moderna språk som alltid ska erbjudas. Skolverket föreslår även att huvudmannen ska sträva efter att erbjuda kurser på en för eleven fördjupad nivå. Skolverket menar att detta bidrar till att säkerställa att språk erbjuds i gymnasieskolan men bedömer att det för närvarande inte finns förutsättningar för ett skarpare krav på huvudmannen, då utbyggnaden av fjärrundervisning ännu är begränsad och språkundervisning på entreprenad ännu inte tillgänglig. Med sådana förutsättningar på plats kan eventuellt elevens rätt att läsa språk på en fördjupad nivå på sikt stärkas ytterligare.

Översyn av kurs- och ämnesplanerna i språk

Flertalet studier har visat att orsakerna till att elever inte väljer att läsa eller hoppar av moderna språk mestadels kan relateras till svårigheter att uppfylla kunskapskraven, sviktande intresse eller motivation.⁵⁰ Att de moderna språken erbjuder vissa svårigheter syns även i Skolverkets betygsstatistik.⁵¹ En genomgång av betygsstatistiken visar att andelen elever som inte når ett godkänt betyg i moderna språk i gymnasieskolan är större än i de inledande gymnasiegemensamma kurserna på högskoleförberedande program och så gott som i alla programgemensamma kurser.⁵² Detta tyder på att studier i moderna språk kan vara mer krävande för elever än andra ämnen, vilket även var en av anledningarna till att meritpoängssystemet infördes.⁵³ Försvårande faktorer som nämns av lärare i moderna språk är elevernas förkunskaper och attityder, begränsad undervisningstid för mindre grupper alternativt alltför stora elevgrupper.

Skolverket bedriver för närvarande ett omfattande analysarbete för att se över utvecklingsbehov inom alla kurs- och ämnesplaner. Beroende på vad analysen visar kan det vara motiverat att myndigheten genomför en översyn av kurs- och ämnesplanerna i moderna språk. En sådan översyn bör säkerställa att det centrala innehållet bättre harmonierar med den omfattning som undervisningen ofta har och även se över kursernas relation till den europeiska referensramen för språk, GERS. Arbetet bör vidare ta hänsyn till relationen mellan moderna språk och teckenspråk för hörande, vars kurs- respektive ämnesplaner i hög grad är desamma

⁵⁰ Cardelús, E. *Motivationer, attityder och moderna språk*, Stockholm 2015, s. 25, 31 ff. Jfr även Lärarnas riksförbund, *Språk är framtiden*, 2013, s. 31.

⁵¹ Skolverket, *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan läsår 2016/17*, <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/gymnasieskola/betyg-och-studieresultat>

⁵² Elever med F i steg 3 låg runt 3,5 procent under perioden 2015–2017. Andelen med betyget F i matematik 1 respektive historia 1b på högskoleförberedande program låg på 1 respektive cirka 2 procent. Elever med F i steg 1 i moderna språk låg på runt 8 procent under perioden 2015–2017.

⁵³ Prop. 2006/07:107 s. 7.

som i moderna språk. I arbetet behöver även hänsyn tas till kravnivåerna i engelska.

Stöd till fjärrundervisning i latin

Ämnet latin – språk och kultur är ett brett språkligt och humanistiskt ämne. Andelen elever som läser latin minskar dock i gymnasieskolan. Våren 2017 lämnade 0,68 procent av eleverna gymnasieskolan med betyg i latin – språk och kultur 1 medan andelen som fick betyg i latin A våren 2007 var 2 procent.⁵⁴ Förutsättningarna för detta ämne har skiljt sig mellan de olika år som statistiken avser men kan liksom moderna språk antas ha påverkats bland annat av meritpoängens utformning, de nationella programmets utformning och utrymmet för individuella val som var större innan 2011. Det är värt att notera att antalet elever som läser latin var större när det fanns goda möjligheter att välja ämnet på olika program utan att det för den skull var obligatoriskt. Det indikerar att det kan finnas ett större intresse för detta språk än vad dagens statistik antyder. Gymnasieutredningen pekar dock på att få skolor i dag har en tillsvidareanställd latinlärare vilket kan bidra till att ämnet erbjuds i gymnasieskolan i allt lägre grad. Skolverket menar att det är viktigt att även andra språkämnen än moderna språk och engelska ges goda förutsättningar att utvecklas och välkomnar därför förslaget att latin tillåts ges i form av fjärrundervisning.⁵⁵ För att skapa goda förutsättningar för sådan fjärrundervisning bedömer dock Skolverket att det finns behov av nationella stödinsatser. Sådana insatser kan även bidra till att utveckla latinämnet på ett mer generellt plan. Skolverket föreslår därför att stöd för fjärrundervisning utvecklas som ligger i linje med den didaktiska forskning inom latin som bedrivs i länder som Tyskland, Schweiz och USA och som bland annat behandlar latinundervisningens förhållande till forskning om språkinlärning och digitalisering. Ett nationellt centrum för språk skulle kunna tillhandahålla sådant stöd.

3.4 Grundläggande behörighet

Regeringen har i propositionen *Ökade möjlighet till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program* (prop. 2017/18:184) föreslagit att yrkesprogrammets omfattning ska utökas med upp till 2 800 poäng. Syftet är att det ska bli mer attraktivt för elever att välja ett yrkesprogram.

Yrkesutbildning är basen för industrin och välfärdens kompetensförsörjning. Ett ökat intresse för yrkesprogrammen är nödvändigt för att industrin och välfärden ska klara kompetensförsörjningen. Många branschföreträdare har även framfört att det är viktigt att kurser som ger grundläggande behörighet ingår i programmen, både för möjligheten att läsa vidare och för kunskaper som behövs för yrket.

Yrkesprogrammen barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet ska enligt regeringens förslag utökas till 2 700 poäng och övriga yrkesprogram ska utökas till 2 800 poäng. Med ett fullständigt

⁵⁴ Opublicerad statistik, Skolverket.

⁵⁵ SOU 2017:44, *Entreprenad, fjärrundervisning och distansundervisning*.

program i gymnasieskolan ska avses att en elev har betyg från kurser och ett gymnasiearbete i en omfattning av 2 500–2 800 poäng enligt elevens individuella studieplan. En elev på ett yrkesprogram ska kunna välja bort kompletterande kurser som krävs för grundläggande behörighet och som inte är obligatoriska på programmet. Detta gäller även elever som går en lärlingsutbildning.

Elever på barn- och fritidsprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet får välja bort kurserna svenska 3 eller svenska som andraspråk 3 och engelska 6. Eleverna på hotell- och turismprogrammet får välja bort kurserna svenska 2 och 3 eller svenska som andraspråk 2 och 3. Elever på övriga program får välja bort kurserna svenska 2 och 3 eller svenska som andraspråk 2 och 3 samt engelska 6.

Elever på yrkesprogrammen ska även i fortsättningen kunna läsa kurser som krävs för grundläggande behörighet som individuellt val. Huvudmännen ska också fortsättningsvis erbjuda vissa av dessa kurser inom programfördjupningen.

Förändringarna vad gäller grundläggande behörighet och yrkesprogrammets omfattning ska enligt regeringens förslag träda i kraft den 1 januari 2019. För att detta ska vara möjligt föreslår Skolverket redan nu nödvändiga förändringar i yrkesprogrammets examensmål. De ändringar som Skolverkets föreslår i examensmålen utgår från rätten att läsa in grundläggande behörighet på samtliga yrkesprogram. För barn- och fritidsprogrammet, naturbruksprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet innebär de även en möjlighet att läsa både grundläggande och särskild behörighet för de högskoleutbildningar som vanligtvis väljs efter dessa program. I examensmålens förslag till ny skrivning likställs dessutom möjligheten att läsa vidare på både yrkeshögskola och högskola.

De ändringar som Skolverket föreslår ovan redovisas i bifogade bilagor. För examensmål och programstrukturer se bilaga 13 och 14 för bygg- och anläggningsprogrammet, bilaga 15 och 16 för el- och energiprogrammet, bilaga 17 och 18 för handels- och administrationsprogrammet, bilaga 19 och 20 för industritekniska programmet, bilaga 21 och 22 för vvs- och fastighetsprogrammet, bilaga 23 och 24 för vård- och omsorgsprogrammet samt bilaga 25 och 26 för yrkesdansarutbildningen.

För ändringar i examensmål och programstrukturer i de program där specifika ändringar gjorts utifrån programuppdraget hänvisas till bilagor för respektive programs redovisning ovan. Förslagen gäller under förutsättning att riksdag och regering fattar nödvändiga beslut.

3.5 Estetiska programmet

Enligt propositionen *Ökade möjlighet till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program* (prop. 2017/18:184) ska omfattningen av estetiska programmets karaktärsämnen utökas från 1 050 till 1 100 poäng. Förändringen ska enligt regeringens förslag träda i kraft den 1 januari 2019. I översynen av estetiska programmets karaktärsämnen har Skolverket uppmärksammat ett behov av både fördjupning och breddning för eleverna på programmet. Dessutom finns behov av att kunna utforma kursernas innehåll efter

lokala förutsättningar. Skolverket föreslår därför en utökning av estetiska programmets inriktningar med 50 poäng. Genom detta förslag förstärks den skapande karaktären och möjligheterna till praktiska inslag i elevernas utbildning. Omfattningen av inriktningarna utökas därmed från 400 till 450 poäng. Skolverket föreslår en revidering av en befintlig kurs inom ett ämne som är centralt för respektive inriktning. Revideringen innebär att kurserna utökas med 50 poäng. Skolverket arbetar med att ta fram nya kurser för detta.

Ovanstående förslag påverkar examensmål och programstruktur för estetiska programmet, se bilaga 27 för examensmålen och bilaga 28 för programstrukturen. Förslagen gäller under förutsättning att regeringen fattar nödvändiga beslut.

3.6 Gymnasiearbetets minskning från 100 till 50 poäng

I propositionen *Ökade möjlighet till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program* (prop. 2017/18:184) föreslår regeringen att ett nytt ämne – estetiska uttryck 50 poäng – införs på alla program i gymnasieskolan. För att möjliggöra detta ska gymnasiearbetets omfattning minskas från dagens 100 poäng till 50 poäng. Skolverket lämnar förslag på ändrade skrivningar i examensmålen utifrån att gymnasiearbetets omfattning ska minska. Förslaget innebär att samtliga högskoleförberedande program får likalydande skrivningar rörande gymnasiearbetet. För yrkesprogrammen blir skrivningen i examensmålen rörande gymnasiearbetet likalydande förutom för hantverksprogrammet. Hantverksprogrammet behöver, utifrån programmets karaktär, ett ytterligare tillägg i beskrivningen av gymnasiearbetet men följer i övrigt de andra yrkesprogrammets skrivning.

De ändringar som Skolverket föreslår visas för de högskoleförberedande programmen i bifogade bilagor. För examensmålen och programstruktur se bilaga 29 och 30 för humanistiska programmet, bilaga 31 och 32 för ekonomiprogrammet, bilaga 33 och 34 för naturvetenskapsprogrammet, bilaga 35 och 36 för samhällsvetenskapsprogrammet samt bilaga 37 och 38 för teknikprogrammet.

Förändringarna som beskrivs ovan ska enligt regeringens förslag träda i kraft den 1 januari 2019. De är beroende av att riksdag och regering fattar erforderliga beslut.